

BE-A0518_112130_110789_DUT

Inventaris van het archief van de
hulpgevangenis te Leuven. Overdracht
1998 (1951-1970)

Het Rijksarchief in België
Archives de l'État en Belgique
Das Staatsarchiv in Belgien
State Archives in Belgium

This finding aid is written in Dutch.

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF:.....	3
Raadpleging en gebruik.....	4
Voorwaarden voor de raadpleging.....	4
Voorwaarden voor de reproductie.....	4
Geschiedenis van archiefvormer en archief.....	5
Archiefvormer.....	5
Naam.....	5
Geschiedenis.....	5
Bevoegdheden en activiteiten.....	6
Archief.....	7
Verwerving.....	7
Inhoud en structuur.....	9
Inhoud.....	9
Bronnen inzake het algemeen beleid.....	9
Bronnen inzake het personeel.....	9
Bronnen inzake de gedetineerde.....	9
Taal en schrift van de documenten.....	9
Selecties en vernietigingen.....	9
Toekomstige aangroei/aanvullingen.....	9
BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN.....	11
A. Archief van de strafinrichting.....	11
1. Strafinrichting.....	11
1 - 184 Opsluitingsdossiers. 1951-1970.....	11

Beschrijving van het archief:

Naam archiefblok:
Leuven Hulpgevangenis. Overdracht 1998

Periode:
1951-1970

Archiefbloknummer:
BE-A0518.1227

Omvang:

- Laatste bestanddeelnummer: 184.00
- Omvang geïndexariseerd: 53.30 m

Archiefbewaarplaats:
Rijksarchief te Leuven

Raadpleging en gebruik

VOORWAARDEN VOOR DE RAADPLEGING

Archief ouder dan 30 jaar maar dat niet vrij raadpleegbaar is omwille van wettelijke beperkingen, bijvoorbeeld in verband met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en van persoonsgegevens kan enkel met toestemming van de Algemeen Rijksarchivaris of zijn afgevaardigde worden geconsulteerd. Verder moet er ook een onderzoeksverklaring worden ondertekend. Archief ouder dan 30 jaar en zonder wettelijke beperkingen is vrij raadpleegbaar.

VOORWAARDEN VOOR DE REPRODUCTIE

Voor de reproductie gelden de tarieven van toepassing in het Rijksarchief.

Geschiedenis van archiefvormer en archief

ARCHIEFVORMER

NAAM

Hulpgevangenis van Leuven.

GESCHIEDENIS

Over de geschiedenis van de hulpgevangenis is niet veel meer bekend. De gevangenis van Leuven deed sinds de Franse Tijd dienst als arresthuis van het arrondissement. Het burgerlijk arresthuis was sinds de 18de eeuw ondergebracht in de Brusselse straat "ter hoogte van de Dijle", meer bepaald in de Brusselse poort (de vreemdelingen werden naar verluidt opgesloten in het steenaan de Vaartstraat). Na de definitieve annexatie van onze contreien bij Frankrijk raakte de Brusselse poort snel overbevolkt. Sinds december 1794 gingen het stadsbestuur en de Centrale administratie van Brabant op zoek naar een nieuwe bestemming voor de Leuvense gevangenis. Vanaf 1815 werden in het arresthuis ook militairen ondergebracht.

In uitvoering van het K.B. van 30 januari 1817 droeg het stadsbestuur op 26 oktober 1818 de Diestse Poort over aan de regering die er in de loop van 1819 de arrondissementale gevangenis in onderbracht. Het is niet duidelijk of het Leuvense arresthuis lang in de Diestse Poort heeft gefunctioneerd. Naar alle waarschijnlijkheid werden tijdens de periode 1830-1868 één of meerdere afdelingen van de Leuvense gevangenis ondergebracht in het voormalig Luxemburgcollege aan de Vaartstraat. Dit kan afgeleid worden uit enkele stukken die door het stadsarchief te Leuven worden bewaard. Volgens enkele klachtendossiers uit de jaren 1836 en 1838 waren de *maison d'arrêten* de *maison de sûreté civile et militaire* in de Vaartstraat ('rue du canal') ondergebracht. De stadsarchitect situeerde in zijn verslag aan het gemeentebestuur van 26 januari 1863, dat gewijd was aan "l'état de la situation de la maison de passage", het huis van bewaring eveneens in het Luxemburgcollege aan de Vaartstraat. In het pand was naar verluidt naast de brandweerdienst en een college, de afdeling voor gegijzelden wegens schulden ondergebracht, de zgn. *pistole*. In het rapport van de stadsarchitect, gericht aan het gemeentebestuur, was sprake van vijf cellen en "une chambre dite la demi [sic] pistole /et/ une chambre dite la grande pistol". Het eerste reglement van het arresthuis dateert van 16 februari 1833.

In de loop van de jaren 1868 en begin 1869 werd het arresthuis van de Diestsepoort overgebracht naar een nieuw gevangeniscomplex aan de Maria-Theresiastraat (oppervlakte: 1,5 ha). De Diestse Poort werd met de grond gelijk gemaakt tijdens de periode van 9 juli 1872 tot 5 februari 1873. Het gevangeniscomplex van de nieuwe instelling bestond uit drie vleugels: een voor veroordeelde mannen, een tweede voor beklagde mannen en een derde voor vrouwen. Het nieuwe arresthuis werd op 1 mei 1869 officieel in gebruik genomen. De naam "hulpgevangenis" werd pas vanaf het laatste kwart van

vorige eeuw gebruikt, na de oprichting van de Centrale gevangenis te Leuven (oktober 1860).

BEVOEGDHEDEN EN ACTIVITEITEN

De bakermat van ons huidig gevangeniswezen ligt in de Franse periode. Tijdens het ancien régime werden geen vrijheidsstraffen opgelegd. Pas rond 1770 ontstond de idee om mensen op te sluiten en te onderwerpen aan een strikt regime. In 1773 werd in Gent het eerste tuchthuis of maison de force in gebruik genomen. Tijdens het Franse bewind werden lijfstraffen afgeschaft en vervangen door vrijheidsstraffen. Voortaan nam de gevangenis een centrale plaats in de strafrechtuitvoering in. In afwachting van het vonnis of het arrest werden niet-veroordeelden opgesloten in een arresthuis (voor verdachten) of in een justitiehuis (voor beschuldigen). Veroordeelden gingen, afhankelijk van hun straf, naar een politiegevangenis, een strafhuis of een tuchthuis. Het arrest-, justitie- en strafhuis zaten meestal in één gebouw. Mannen, vrouwen en kinderen werden niet gescheiden.

Tijdens de Nederlandse periode bleef het gevangenisstelsel grotendeels ongewijzigd. De belangrijkste verandering was de scheiding tussen militairen en burgers in de gevangenis. De militaire verdachten en beschuldigen werden voortaan opgesloten in het provoosthuis. De politiegevangenis werd omgedoopt tot huis van bewaring.

Ook na de Belgische onafhankelijkheid veranderde er niets fundamenteels aan het bestaande gevangeniswezen. In ieder arrondissement werd een arresthuis (voor verdachten) opgericht. Bij het arresthuis hoorde meestal een huis van bewaring voor passanten. In de steden met een hof van assisen was een justitiehuis, waar beschuldigen terecht kwamen. Verdachte, beschuldigde of veroordeelde militairen zaten vast in een provoosthuis. Veroordeelden tot een korte gevangenisstraf werden opgesloten in een strafhuis. Arrest-huis, huis van bewaring, justitiehuis, provoosthuis en strafhuis vormden samen het verzekeringshuis. Wie veroordeeld werd tot een lange correctionele of criminele straf, ging naar het correctiehuis in Hemiksem, Vilvoorde of Gent. In de jaren 1860-1870 sloten de strafgevangenis van Hemiksem en Vilvoorde en nam de nieuwe gevangenis van Leuven hun functies over. In 1935 ging ook de Gentse gevangenis dicht. Eind 19de eeuw werd het gevangenisjargon aangepast: 'verzekeringshuizen' werden voortaan 'gevangenis', verzekeringshuizen in steden waar er een tuchthuis was, werden 'hulpgevangenis' (Leuven, Gent) en de tuchthuizen zelf heetten nu 'centrale gevangenis'. De infrastructuur van de gevangenis evolueerde in de 19de eeuw van gemeenschappelijk werk-, eet- en slaapruintes naar een cellulaire structuur. Het was de bedoeling om het contact tussen de gevangenen tot een minimum te beperken. De eerste cellulaire gevangenis was die van Tongeren (1844). In de loop van de twintigste eeuw kwamen er opnieuw open en halfopen gevangenis, met een soepeler regime. Een andere 19de-eeuwse tendens was de afzondering van de verschillende groepen delinquenten: vrouwen, kinderen, landlopers, bedelaars en krankzinnigen. In de 20ste eeuw werd die trend verder doorgezet: jonge delinquenten gingen naar strafscholen in Gent of Merksplas, ontoerekeningsvatbare krankzinnigen

werden naar Brugge of Merksplas gestuurd. In een aantal bestaande gevangnissen kwamen psychiatrische annexen, waar de leden van de commissie tot bescherming van de maatschappij verdachten of veroordeelden konden observeren. Als de commissie een psychische stoornis vaststelde, werd de gevangene naar een aparte afdeling, het 'abnormalengesticht' overgebracht. Gewoontemisdadigers gingen naar een andere afdeling, het 'recidivistengesticht'. In de jaren 1920 ontstonden de antropologische diensten in de gevangnissen. Daar werd, op basis van antropologische onderzoeken, bepaald tot welke categorie de gevangene hoorde en in welke gespecialiseerde instelling of afdeling hij bijgevolg thuishoorde. In dat licht moet ook de oprichting van het Penitentiair Oriëntatiecentrum in 1963 in Sint-Gillis worden begrepen.

ARCHIEF

VERWERVING

Een groot deel van het 19de-eeuws archief van het arresthuis te Leuven werd op 26 september 1996 in erbarmelijke omstandigheden aangetroffen in de sinds jaren onbewoonde en extreem vochtige adjudantswoning van de gevangenis aan de Maria-Theresiastraat. Vijf tot zes kubieke meter registers en meer dan 75 m opsluitingsdossiers werden kort na de inspectie door het Rijksarchief, tijdelijk opgeslagen in enkele ongebruikte cellen. Op 13 januari 1997 greep de preselectie plaats; twee dagen later volgde de overbrenging van het grootste deel van het archief naar Beveren. De volgende bescheiden kwamen niet voor permanente bewaring in aanmerking: rekeningen van de kantine, aanwijzers van in- en uitgaande briefwisseling, registers van kwijtbrieven (model nr. 255), transfert- en fixatieboeken, 'bestelboeken', registers van beroepsakten, magazijnboeken (model nr. 223), aanwezigheidsregisters (model nr. 26), registers betreffende de bezoeken van de geneesheer aan de binnenkomende en over te brengen gedetineerden (model nr. 48), registers voor de controle van de aanhoudingsmandaten (model nr. 54), registers van processen-verbaal inzake de voorlopige invrijheidstelling (model nr. 79), registers van de door gedetineerden gedeponeerde voorwerpen (model nr. 118), rekeningen-courant van de gedetineerden (model nr. 198), inventarisboeken van het meubilair (model nr. 231), vorderingen (*réquisitoires*) voor de opsluiting van personen, dagverslagen (model nr. 31), enz. De opsluitingsdossiers werden op 7 mei, samen met één kubieke meter "diverse archieven" (varia) aan het Rijksarchief overgedragen. De dossiers van het antropologisch laboratorium van de Leuvense hulpgevangenis (samen 40 dozen) die het Rijksarchief in september 1996 via de strafinrichting van Merksplas bereikten, werden tijdens de archiefbewerking in het archiefbestand geïntegreerd.

De hoofdindeling van de inventaris werd opgebouwd volgens de organisatiestructuur van de archiefvormer, voornamelijk omdat een strafinrichting doorgaans een stabiele organisatiestructuur kent. Een ordening naar functies, taken of activiteiten lag minder voor de hand. Tijdens de eerste sorteerbeurt werden de ontstane entiteiten gerangschikt overeenkomstig de

grote afdelingen van het indelingsschema. Verdwaalde stukken werden op hun plaats gelegd. Na de overbrenging naar het Rijksarchief werden nog enkele stukken voor vernietiging aangeduid. Het betrof een "inschrijvingsboek van voorwerpen aan de agenten der openbare macht toevertrouwd (model nr. 118) 1919-1929", een "register van bezoeken aan gedetineerden 1952-1953", een "register van processen-verbaal inzake voorwaardelijke invrijheidstelling 1889-1907", fixatieboeken, aanwijzers voor in- en uitgaande briefwisseling en enkele plannen betreffende verbouwwerken uit de jaren '50 en '70, e.d.

Het archief van de strafinrichting *stricto sensu* omvat vrij volledige reeksen bevolkingsregisters (1863-1968), dagboeken van in- en afgeschreven gedetineerden (1895-1965) en registers van morele boekhouding (1873-1924). De meest volledige reeksen gevangenisrollen hebben betrekking op het arresthuis (jaar XII (1803/1804)-1827, 1841-1949), op het strafhuis (1831-1945) en op het huis van bewaring (1849-1944). Bijzonder waardevol is tenslotte de rol van de psychiatrische afdeling (1932-1953) en de reeks ('morele') dossiers van het antropologisch laboratorium van de strafinrichting. Dit resulteerde in een wetenschappelijke inventaris: VELLE K., Inventarissen van het archief van het interneringscentrum en van de hulpgevangenis te Leuven (1808-1986) (Rijksarchief Beveren. Inventarissen, 19), Brussel, 1998. De overdracht van november 1998 van de opsluitingsdossiers van de hulpgevangenis (periode 1951-1970) sloot aan bij het in 1997 overgedragen archiefbestand (ELSLANDER S. en VELLE K., Inventarissen van de centrale gevangenis (1860-1940) en van de hulpgevangenis (1951-1970) te Leuven: overdrachten 1997-1998 (Rijksarchief Beveren inventarissen, nr. 31), Brussel, 1999).

In 2006 vond een nieuwe overdracht plaats, ook weer vooral van opsluitingsdossiers. In 2020 is er een nieuwe overbrenging gepland.

Inhoud en structuur

INHOUD

BRONNEN INZAKE HET ALGEMEEN BELEID

Briefwisseling, notulen, stukken betreffende wet- en regelgeving (wetten, koninklijke besluiten, rondzendbrieven, reglementen, dienstorders), verslagen en stukken inzake gevangenisgebouwen en het materieel beheer

BRONNEN INZAKE HET PERSONEEL

- Stamboeken en personeelsdossiers
- Loonstaten, gedragstaten, aanwezigheidsregisters

BRONNEN INZAKE DE GEDETINEERDE

- Bevolkingsregisters, aanwijzers en dagboeken van in- en uitschrijving van de gedetineerden, (chronologische) rollen, (alfabetische) fiches of indices.
- Opsluitingsdossiers, registers van de morele verslaggeving, antropologische dossiers, tuchtregisters, bezoekregisters en overlijdensregisters.

TAAL EN SCHRIFT VAN DE DOCUMENTEN

De stukken zijn in het Nederlands en in het Frans.

SELECTIES EN VERNIETIGINGEN

Zie II. B. Archief.

TOEKOMSTIGE AANGROEI/AANVULLINGEN

De hulpgevangenis te Leuven bestaat nog waardoor in de toekomst nog overdrachten naar het Rijksarchief zullen plaats vinden.

Beschrijving van de series en archiefbestanddelen

A. ARCHIEF VAN DE STRAFINRICHTING

1. STRAFINRICHTING

1	1 - 184 OPSLUITINGSDOSSIER. 1951-1970. 1951, jan.	1 pak
2	1951, febr.	1 pak
3	1951, maart-apr.	1 pak
4	1951, mei.	1 pak
5	1951, juli-aug.	1 pak
6	1951, sept.-dec.	1 pak
7	1952, jan.-maart.	1 pak
8	1952, apr.	1 pak
9	1952, mei-juli.	1 pak
10	1952, aug.-dec.	1 pak
11	1953, jan.	1 pak
12	1953, febr.-apr.	1 pak
13	1953, mei-juli.	1 pak

14	1953, aug.-okt.	1 pak
15	1953, nov.-dec.	1 pak
16	1954, jan.-maart.	1 pak
17	1954, apr.	1 pak
18	1954, mei-aug.	1 pak
19	1954, sept.-okt.	1 pak
20	1954, nov.-dec.	1 pak
21	1955, jan.-febr.	1 pak
22	1955, maart-apr.	1 pak
23	1955, mei-aug.	1 pak
24	1955, sept.-okt.	1 pak
25	1955, nov.-dec.	1 pak
26	1956, jan.-maart.	1 pak
27	1956, apr.-juni.	1 pak
28	1956, juli-aug.	1 pak
29	1956, sept.-okt.	1 pak
30	1956, nov.-dec.	1 pak

---

		1 pak
31	1957, jan.-febr.	1 pak
32	1957, maart-apr.	1 pak
33	1957, mei-juni.	1 pak
34	1957, juli-sept.	1 pak
35	1957, okt.-dec.	1 pak
36	1958, jan.	1 pak
37	1958, febr.-maart.	1 pak
38	1958, apr.-mei.	1 pak
39	1958, juni-juli.	1 pak
40	1958, aug-sept.	1 pak
41	1958, okt.-dec.	1 pak
42	1959, jan.-febr.	1 pak
43	1959, maart.	1 pak
44	1959, apr.	1 pak
45	1959, mei-juni.	1 pak
46	1959, juli.	1 pak

47	1959, aug.-sept.	1 pak
48	1959, okt.	1 pak
49	1959, nov.	1 pak
50	1959, dec.	1 pak
51	1960, jan.-febr.	1 pak
52	1960, maart.	1 pak
53	1960, apr.	1 pak
54	1960, mei 1-21.	1 pak
55	1960, mei 22-juni.	1 pak
56	1960, juli-aug.	1 pak
57	1960, sept.	1 pak
58	1960, okt.-nov.	1 pak
59	1960, dec. 1-12.	1 pak
60	1960, dec. 13-31.	1 pak
61	1961, jan.-febr.	1 pak
62	1961, maart-apr.	1 pak

63	1961, mei-juni.	1 pak
64	1961, juli.	1 pak
65	1961, aug.	1 pak
66	1961, sept.-okt.	1 pak
67	1961, nov.	1 pak
68	1961, dec.	1 pak
69	1962, jan.	1 pak
70	1962, febr.-maart.	1 pak
71	1962, apr.-mei.	1 pak
72	1962, juni.	1 pak
73	1962, juli.	1 pak
74	1962, aug.	1 pak
75	1962, sept.	1 pak
76	1962, okt.-nov.	1 pak
77	1962, dec.	1 pak
78	1963, febr.	1 pak
79	1963, maart.	1 pak

1 pak

80 1963, apr.

1 pak

81 1963, mei.

1 pak

82 1963, juni.

1 pak

83 1963, juli-aug.

1 pak

84 1963, sept.

1 pak

85 1963, okt.

1 pak

86 1963, nov.

1 pak

87 1963, dec.

1 pak

88 1964, jan.

1 pak

89 1964, febr.-maart.

1 pak

90 1964, apr.-mei.

1 pak

91 1964, juni-juli.

1 pak

92 1964, aug.

1 pak

93 1964, sept.

1 pak

94 1964, okt.

1 pak

95 1964, nov.

1 pak

96	1964, dec.	1 pak
97	1965, jan.	1 pak
98	1965, febr.	1 pak
99	1965, maart.	1 pak
100	1965, apr.	1 pak
101	1965, mei.	1 pak
102	1965, juni.	1 pak
103	1965, juli.	1 pak
104	1965, aug.	1 pak
105	1965, sept.	1 pak
106	1965, okt.	1 pak
107	1965, nov.	1 pak
108	1965, dec.	1 pak
109	1966, jan. 1-10.	1 pak
110	1966, jan. 11-31.	1 pak
111	1966, febr.	1 pak

112	1966, maart	1 pak
113	1966, apr. 1-14.	1 pak
114	1966, apr.15-30.	1 pak
115	1966, mei 1-17.	1 pak
116	1966, mei 18-31.	1 pak
117	1966, juni.	1 pak
118	1966, juli.	1 pak
119	1966, aug.	1 pak
120	1966, sept.	1 pak
121	1966, okt.	1 pak
122	1966, nov.	1 pak
123	1966, dec.	1 pak
124	1967, jan.	1 pak
125	1967, febr.	1 pak
126	1967, maart 1-10.	1 pak
127	1967, maart 11-31.	1 pak
128	1967, apr.	1 pak

---

		1 pak
129	1967, mei.	1 pak
130	1967, juni 1-19.	1 pak
131	1967, juni 20-juli 15.	1 pak
132	1967, juli 16-31.	1 pak
133	1967, aug.	1 pak
134	1967, sept.	1 pak
135	1967, okt. 1-23.	1 pak
136	1967, okt. 24-nov. 8.	1 pak
137	1967, nov. 9-30.	1 pak
138	1967, dec.	1 pak
139	1968, jan. 1-20.	1 pak
140	1968, jan. 21-febr. 10	1 pak
141	1968, febr. 11-maart 10.	1 pak
142	1968, maart 11-april 10.	1 pak
143	1968, apr. 11-30.	1 pak
144	1968, mei.	1 pak

145	1968, juni 1-11.	1 pak
146	1968, juni 12-30.	1 pak
147	1968, juli.	1 pak
148	1968, aug. 1-11.	1 pak
149	1968, aug 12-31.	1 pak
150	1968, sept.	1 pak
151	1968, okt. 1-18.	1 pak
152	1968, okt.19-31.	1 pak
153	1968, nov.	1 pak
154	1968, dec.	1 pak
155	1969, jan.	1 pak
156	1969, febr.	1 pak
157	1969, maart.	1 pak
158	1969, apr.	1 pak
159	1969, mei.	1 pak
160	1969, juni.	1 pak

161	1969, juli 1-11.	1 pak
162	1969, juli 12-aug.17.	1 pak
163	1969, aug. 18-31.	1 pak
164	1969, sept. 1-17.	1 pak
165	1969, sept. 18-okt. 8.	1 pak
166	1969, okt.9-31.	1 pak
167	1969, nov.	1 pak
168	1969, dec.1-17.	1 pak
169	1969, dec 18-31.	1 pak
170	1970, jan.	1 pak
171	1970, febr.	1 pak
172	1970, maart 1-18.	1 pak
173	1970, maart 19-apr. 8.	1 pak
174	1970, apr. 9-30.	1 pak
175	1970, mei.	1 pak
176	1970, juni 1-15.	1 pak
177	1970, juni 16- juli 19.	1 pak

		1 pak
178	1970, juli 20-aug 13.	1 pak
179	1970, aug.14-31.	1 pak
180	1970, sept.	1 pak
181	1970, okt.	1 pak
182	1970, nov.	1 pak
183	1970, dec. 1-15.	1 pak
184	1970, dec. 16-31.	1 pak